

111
112

de
Ba
en
et
Ro
do
ca

HISTORIA

TURPINI

DOMINI
ARCHI

VRPINVS
GRATIA
EPISCOPVS

Revensis. ac sedulus karoli magni im patoris in yspania
consocius: leoprando decano aquisgranensi sat in xpo;

Qm nup manda. qm apud iennā cicatricib; uulnērū aliquantulū egrotanti. ut uobis scriberē quāt̄ impa- tor nr̄ famosissim⁹ karolus magn⁹ tellurē yspanicā et gallegianā a potestate sarracenoꝝ liberauit. mīroꝝ ges- trophea. que p̄ prijs ecclis⁹ intuitus sum. xiii. annis p̄ ambulans yspanicā & gallegiam. unā cū eo i ererat tib; suis. pro certo scribe. n̄ re q; fr̄nitati mitere non ambigo : Et enī magnalia diuulgata que rex in ys- pania gessit. sc̄i dionisi⁹ crōnica regali ut michi scrip- sis. reppiri plenarie autoritas uīta nequit. igit̄ auc- idē absens ab ysmania. ea ignorauit. intencio uīta in telligat minime in ea ad plenū scripsisse: & tamen nusquam uolumen istut ab ea discordasse; ¶ uias et ualeas i dñō placeas. amen;

- C**apto. i. De hoc qd̄ apls karolo apparuit; f. 11.
- C**apto. ii. De mūris pampilonie p̄ semet ipsos lapsis; f. 111.
- C**apto. iii. De nōib; ciuitatū yspanie; f. 111.
- C**apto. viii. De ydolo mahummet; f. 111.
- C**apto. v. De ecclīs quas karolus fecit; f. 111.
- C**apto. vi. De aysgolando. f. 111.
- C**apto. viii. De exemplo elemosine mortui; f. v.
- C**apto. viii. De bello s. facundi ubi aste floruerunt; f. 1.
- C**apto. ix. De urbe agenni; f. vi.
- C**apto. x. De urbe scōnica. ubi aste floruerunt; f. vii.
- C**apto. xi. De milib; exercituū karoli; f. vii.
- C**apto. xii. De disputacione karoli i aigolandi; f. viii.
- C**apto. xiii. De paupib; f. 12.
- C**apto. xiii. De morte aigolandi regis; f. e
- C**apto. xvi. De xp̄ianis q ad illicita spolia redieit; f. ei.
- C**apto. xvi. De bello furte; f. e. p̄ putacioē rotolandi; f. e.
- C**apto. xvii. De bello ferracuti gigantis i d̄ obtima di-
- C**apto. xviii. De bello laruarū; f. e. viii.

- Capit. xix.** De concilio karoli; f. e v
- Capit. xx.** De persona & fortitudine karoli; f. e vi
- Capit. xxi.** De bello runcie uallis. & de passione ro-
- tolandi ceterorumq; pugnatorum; f. e viii
- Capit. xxii.** De nece karoli; f. ee iii
- Capit. xxiii.** De miraculo Rotholandii comitis. qd ap-
- urbem granopolim dñ p eū fieri dignat' est; f. ee vi
- Capit. xxiv.** De nece turpinj: & de inuencione cor-
- ppris eius; f. ee viii
- Capit. xxv.** De altumaiore cordube; f. ee viii
- Capit. xxvi.** De itinere yspanje; f. ee viii

IN CIPIT LIBER

LORI OSISSIM'

namq; xp̄i apl̄s iacob; alijs
apl̄is & dñicis discipulis di-
uersa cosmi climata ad eun-
tib; ut fert̄ primit̄ gallegi-
am predicauit. deinde ei⁹ asse-
ct. apl̄ico corpore. ab hero-
de rege pempto. sc̄l a ihero-
solimis usq; ad gallegiam p ma-
re translato. eandē gallegiam
predicauerunt. s; ipsi galle-
ciani post ea peccatis suis exigentib; fidē post ponen-
tes. usq; ad karoli magni impatoris romanorum. galliorum
& theutonicorum ceterorumq; gencium tēp̄. pfidi retro a-
bierunt; hic u karolus post q̄ multis laborib; per
multa climata orbis. diuersa regna. angliā sc̄l. galli-
am. theutonicā. baioariā. lothariā. burgundia.
ytaliam. britanniam. cetasq; regiones in numerasq;
urbes a mari usq; ad mare. diuinis subsidijs munitus.
in uincibili brachio potencie sue ad q̄siuit. & a sar-
racenorum manib; abstulit. xp̄iano q; impio sub iuga-

uit. graui labore ac tanto sudore fatigat? ne amplius
bellum iniret & ut regem sibi daret proposuit; Sca-
timq; intuitus ē in celo quendam caminū stellarum,
in cipiente a mari frisie & tendente it theutonicam
g. taliā. int̄ galliam. & aqtaniā. rectissime transeundē
p gasconia. basclam q; nauarrā & yspaniā. usq; ad gal-
leciā: qua beati iacobi corp' tunc temporis latebat
in cognitū; Quē cū karolus p singulas noctes sepe
p spiceret. cepit sepissime p meditari quid significa-
ret; Cui hec sūmo studio cogitanti heros qdā ob-
timā ac pulcherrimā ultra q dici fas ē habens spe-
ciem: nocte in extasi apparuit dicens; Quid agis fili-
mi. At ille inquit. quis es dñe. Ego sum inquit
iacob; apl's xpī alium p nus. filius zebedei. fī iohis euā-
geliste. quē dñs supra mare galilee ad p dieandos po-
plos sua ineffabili grā eligere dignat' est: que hero-
des rex gladio pemit. cui corpus in gallecia que a
sarracenis ad huc turpe opprimit in cognitū req̄escet;
Vnde ultra modū miror. cur trā meā a sarracenis my-
mme libasti. q tot urbes tantasq; tras ad qslisti; Quia
ppt t notifico qā sic dñs potenciore om̄ū regū ter-
renoꝝ te fecit: sic ad preparandū it̄ meū & delibande
tellurē meā a manib; moabitarū. te int̄ om̄s. ut tibi
coronā etnē retribucionis ex inde pparet elegit; Cam-
nus stellarum quē in celo uidisti hoc significat: qd
tu cū magno exercitu ad expugnandā gentē paga-
noꝝ pfidam. & libandū it̄ meū i tellurem. & ad ui-
sitandā basilicā isarcosagū meū. ab his horis usq; ad
galleciā iturus es: & post tē om̄s poplī amari usq;
ad mare. pegrinantes uenā delictoꝝ suoꝝ a dño im-
petrantes illuc ituri sunt: narrantes laudes dñi &
uirtutes ei. & mirabilia ei que fecit; A t̄p̄re ū uite
tue. usq; ad finē presentis sc̄li ibunt; Hē aut̄ p̄te
quā cicius poteris. qz ego ero auxiliator tuus in

q̄m b̄ta p̄colz ap-
uit karulo mag-
nus itinerant co-
dreq̄sa i gulecam

lin. p̄ significat
anyus p̄. Maꝝ

omnib; & ppter labores tuos impetrabo t coronā a
dño in celestib; i usq; ad nouissimū dñe erit nom̄ tu
um in laude; Talit̄ beat̄ apls trib; uicib̄ karolo appa-
runt; his itaq; audit̄ karolus aplica pmissione fre-
tus coadunatis sibi exercitib; multis ad expugnan-
das gentes pfidas yspaniā in gressus est;

riosa urbs q̄ obsidione

Capitl. II.

111

165

circuiuit. pampilonia extitit; Et sedet cura
eā trib; mensib; & nequiuit eā cape. q̄a mu-
ris in expugnabilib; munitissima erat; Tunc
fecit p̄ce dño dicens; Dñe ihu xp̄e p cuius
fide in his horis ad expugnandā gentē pfidā uen-
da m̄ hanc urbē cape ad dec̄ nominis tui; O beate
iacobe. si uerū ē qđ michi apparuisti. da m̄ cape il-
lam; Tunc dō donante i beato iacobo orante. muri
cōfracti fundit ceciderunt; Sarracenos ū q̄ bābtizā-
ti uoluerit. ad uitā reseruauit. & q̄ renuerit illos
gladio trucidauit; his audit̄ mirabilib; sarraceni. ka-
rolo ubi q; p genti in clinabant. & mittebant obuiam
ei tributum. i reddebant se ei urbes. & facta ē tota ul-
la t̄ra illi sub tributo; Mirabat̄ gens sarracenica. cū
uidebat gentē gallicam. obtimā sc̄l ac bene induitā. &
facie elegante. & honorifice pacifice q; recipiebant eos.
armis etiā retro electis; Inde uisitato sarcophago beati
iacobi. uenit ad petronū sine cōtrario. & in fixit in
mari lanceā. agens dō & sc̄l iacobo grates. q̄ eū usq;
illuc introduxit. dicēs q̄a in ante uite non poterat;
Gallecianos ū q̄ post bī iacobi p̄dicacionē disciploꝝ q;
ei ad p̄fidā paganoꝝ cōuersi erant. bābtismatis grā p
manū turpini archi ep̄i regenerauit. illos sc̄l q̄ ad fidē
uoluerit cōuerti. q̄ nondū bābtizati erāt; Iulos ū q̄ fidē
sub int̄re noluerit. aut gladio trucidauit. aut sub xp̄i-
anoꝝ impio captiuauit; Deinde iuit p totā yspaniam.
a mari usq; ad mare; Capitl. III.

Urbes & maiores
ville quas tunc adquisiuit in gallecia. ita uul-
go dicunt; Visunia. Lamego. dumia. colim-
tropolis. Ciuitas sc̄e marje. Vimarana. crunia. com-
postella quis tunc temporis parua; In r̄spenia. au-
chala. Godelfa iar. Thalamanca. Vreda. Ulmas. Canalias.
Madrita. Maqueda. Sc̄a eulalia. Zalauera que ē fructi-
fera. Medina celim. id est urbs excelsa. Berlanga. osma.
Seguncia. Segouia que ē magna. Aauilla. Salamanq.
Sepú uilega. Toleta. Kalatruua. Bada ioth. Turgel. zala-
uera. Godiana. emerita. Altamora. Palencia. lucerna.
Ventosa que dī karcesa. que ē mualle uiridi. cappa-
ra. Austurga. ouetū. Legio. Karrionus. Burgas. Hage-
ras. Kalaguria. Francia que dī arc. stella. Kalathus.
miracula. Tutela. Sarragocia que dī cesar augusta. Pam-
pilonia. Baiona. Iacqua. inqua nonaginta tur-
res numero ē solent. terraciona. Barbastra. Rozas. Ur-
gellū. Elna. Gerunda. Barquinona. terragona. Lerida.
Tortosa. opidū fortissimū Barbagalli. opidū fortissimū
Cárbone. opidū fortissimū aurelie. opidū fortissimū
Algaleti. urbs Adania. Yspalida. escalona. hora oyalague.
hora Burriane. hora quo tante. urbs Vbeda. Baecia. Leto-
issa inqua fit argentū obtinū. Valencia. denja. satiua.
Granada. Sibilia. Corduba. Abula. accintina inqua lac-
beati torquatus xp̄i cōfessor. beati iacobi cliens. ad se-
pulerū cui arbor oliue diuinit̄ florens. maturis fruc-
tib; honestat̄. p̄ unū quēq; annū. in sollempnitate eiē-
sc̄l idus maij; Urbs Besertum. in qua milites fortissimi
qui uulgo dicunt arabit habent. Maioricas insula.
Urbs bugia que ex more habet regem. Agabia in sula
Goharan que est urbs in barbaria. Meloida. e uicia fa-
menteria. Alcoroz. Almaria. Monequa. Gibaltaria. Kar-
tago. Septa que ē in districtis r̄spenie. ubi maris ē

angustus concursus. & cōfisir simili. & tharuf; y mmo
 cuncta tra yspanoz. tellus sc̄t alandaluf. tellus porto
 galloz. tellus serranoz. tellus pardoz. tellus castellano-
 rum. tellus mauroz. tellus nauaroz. tellus alauaru.
 tellus biseaioz. tellus bascloz. tellusq; palargoz ka-
 roli imp̄is in flectit; Om̄s prefatas urbes quasda sc̄t
 sine pugna. quasda ē magno bello & maxima arte
 karolus tē ad quisuit. p̄ter prefatam lucernā urbem
 munitissimā. que ē in ualle uiridi. q̄ cape donec adul-
 timū nequiuit; Houissime ū uenit ad eā. & obsedit
 eā. & sedit circa eā. iiii. mensū spacio: i facta prece dō
 i sc̄o iacobo cecidunt muri ei. & est in habitans usq; i
 hodiernū diem; Quisda enī gurges atrī amnis in medio
 ei surrexit. in quo magni pisces nigri habent. Quasda
 tam ex prefatis urbib; aliū reges galli i impatores the-
 otonici ante karolū magnū ad q̄sierit. que p̄ ea ad ritū
 paganoz cōuerse sunt. usq; ad ei aduentū; Et p̄ eius
 nece. multi reges & p̄ncipes in yspania sarracenos expug-
 nant; Clodoueus nāq; prim' rex francoz xpianus. clota-
 riū. dagoðtus. pipin'. karolus martellus. karolus cal-
 us. ludouic. i karlomann'. parti yspaniā ad q̄sierūt.
 partim dimisert. si hic karolus magn' totā yspaniam
 suis temporib; sibi subiugauit; he sunt urbes q̄s ille
 p̄qua graui labore ad q̄sivit maledixit. & id circa sine
 habitatore p̄manent usq; in hodiernū diē; Lucerna. Ven-
 tosa. Capparra. Adansa; **Capit̄o. III.**

Vdola & simulacra que tunc in yspania inuenit.
 penitus dextruxit. p̄ter ydolū qđ ē in tra alan-
 daluf. qđ uocat̄ salam cadis; Cadis dī loc̄ p̄pe
 in quo ē. salam in lingua arabica dī dī; tradunt
 sarraceni qđ ydolū istut mahumet que ipsi colunt.
 dum ad huc uiueret in nomine suo p̄pe fabricauit.
 i demoniacā legionē quandā. sua arte magica in ea si-
 gillauit. que etiā tanta fortitudine itd ydolum obti-

+
Que sc̄l clavis
ut ipsi sarrace
in auunt a ma
nu eī cadet. an
no quo rex fatu
r̄ in gallia nat̄
fuerit. q̄ totā t̄
t̄i r̄spanicā x̄a
nis legib; innouis
simis c̄prib; subiu
gauerit. Oꝝ ut
uidint clavis lap
s̄. gatil suis in
tm̄ repositis
om̄s fugient;

nent. qd̄ a nullo umq̄ frangi nequit; Cū enī aliquis
xp̄ian⁹ ad illud appropinquat. statī p̄icitat⁹; S, cū aliq̄s
sarracen⁹ causa adorand⁹ ul̄ dep̄cand⁹ mahummet
accedit. ille in columnis recedit. Si forte sup̄ illud auis
quelibet aposuerit. illico morit⁹; Et s̄ḡ in mari⁹ mar
gine lapis antiquis ope sarracenico obtime opac⁹. sup̄
trā sit. deorsum latus & quadrat⁹. de sursum stricctus.
altissimus sc̄l quantū solet uolare in sublime coruus.
sup̄ quē eleuatur ymago illa de auricalco obtimo i
effigie hominis opata. sup̄ pedes suos erecta. facie tenet
uersus meridiē. & manu dext̄a tenens quandā clavē
ingentem; **C apit̄o. v.**

Sx ayro quē karolo reges & p̄ncipes r̄spanie de
dere. beati iacobi basilicā tunc p̄tres annos in ill
horis cōmorans augm̄tauit. antīḡtē & canonicos
sc̄doꝝ beati ysidori epi & cōfessoris regulā in ea insti
tuit. eāq; tintinnabulis. palleisq; libris ceterisq; orna
tibus decent̄ ornauit; De residuo ū auro & argento in
menso. quē de r̄spania attulit. regressus abea multas
eccl̄as fecit; Eccl̄am sc̄l beate marie uirginis que ē ap̄
aquis granū. & basilicā sc̄i iacobi in eadē uilla. & eccl̄am
sc̄i iacobi que ē apud urbē bitterensiū. & basilicā sc̄i ia
cobi que ē apud tolosam. & illā que ē in gascomia int̄
urbē que uulgo d̄r̄ axa & sc̄m ioh̄em sordue. uia iaco
bitana. & eccl̄am sc̄i iacobi que ē apud urbē parisint̄
sequanā fluuiū & montē mīm. & abbacias innumerās
quas p̄ mundū fecit; **C apit̄o. vi.**

Teōꝝ reuerso karolo ad galliā. qdā pagān⁹ rex assit
canus noīe aigoland⁹. cū suis exereditib; trā r̄spa
noꝝ sibi ad q̄siuit. electis etiā & imperfectis de
opidis & urbib; custodib; xp̄ianis. quos ad custodiendā
karol⁹ reliq̄rat; hi auditi karol⁹ c̄ exereditib; rursū r̄spania
adiit; Et erat cū eo dux exercituū. oīlo de anglis;
C apit̄o. vii.

Uōzmaron

Et quale exemplū dñs tunc nobis omib; ostendit
 dignat' ē de his q̄ mortuorū elemosinas in iuste re-
 ment: nob̄ ē dicendū; Cū ap̄ barionā urbē basclorū
 rūtū ericr̄ hospitat' ēēt: miles quidā nomine roma-
 nus. nälde egrotus. morti. p̄xim⁹. accepta penitencia &
 carissimū a sacerdote: ut equū quē habebat uenderet.
 tecūq; clericis & egenis erogaret: cui dā cōsanguineo
 p̄ceptit; Q uo mortuo: cōsanguineus ille inuidie fi-
 male tactus. equū. c. solidis uendidit. p̄ciūq; cibis. poti. c
 h̄is q; uestib; uelocit̄ expendidit; S; q; malis factis di
 mīndie uindicta prima ēēt solet: trans hactis. xix.
 dicit: apparuit ei nocte in extasi mortuus dicens; Q m̄
 r̄ meal p̄ aie mee redempcionē in elemosina tibi com-
 mendam addandū: scias om̄ia criminā mea apud dñm
 i dimisisse: s; q̄a i iuste elemosinā meā retinuisti: p̄
 xix. dies in tartareis penis moras me i telligas fecisse:
 it autē in eodē loco infernali. unde egressus sū. die etas-
 tua scis ponendū. & me in paradiſo sessurū; his itaq;
 factis: mortuus recessit. uiuusq; tremefactus euigilauit;
 Qui cū summo mane narraret cuncta que audierat
 omnibus. atq; omnis exercitus de tanta re int̄
 loqretur: adfuerit subito clamores sup eū in aere:
 qui rugit' leonū. luporū. & uiriliorū: & statim demedio
 circū adstantiū. a demonib; in ipsis ululantib; uiuus ac
 sonus rapitur: Quid plura. Querit̄ quatuor dieb; p̄
 montes i ualles ab equitib; & pedestrib; & nusquā inue-
 nitur; Deniq; cū p̄ duodeci dies ererit̄ nū p̄deserta
 vilius narrarorū & alaniarū pagrasset: reppit corp'
 eius etiam matū ac cōfractū. in cuius dā silicis fastigio.
 cuius ascensus trib; leugis habebat̄: sup̄ mare. distans a
 prefata urbe. iii. dicas; Demones ū ei' corp' ibi cie-
 ux q̄ mortuorū elemosinas sibi ad dandū commendatis
 inuidie retinente: se dampnando in euum;

Motale
 elemosina
 mortuorū

ostea uero cepunt querere cap. viii.
aigolandum per Hispaniam. Karolus et milo cum suis exer-
citibus; Quem cum caute inuestigarent. inuenierunt eu-
m terra que dicitur de campis. super fluuios quod dicitur cœla. in pratis
scilicet in obtimo et piano loco. quo postea beatorum mirm facu-
di et primi tui basilica ingens et optimam iussu et aurilio
Karoli fabricata. in qua et eorum mirm corpora reque-
cunt. et monachorum abbacia constituit. et magna vil-
la pinguissima in eodem loco operatur; Appropinquantibus
uero Karoli exercitibus mandauit aigolandus Karolo bellis
scdm uelle suu. ut uiginti contra. xix. ut quadraginta
contra quadraginta. ut cxx. cõtra centum. ut mille contra mil-
le. ut duos contra duos. ut unu cõtra unu; In te missi
sunt a Karolo centum milites contra centum aigolandi. et
interfecti sunt sarraceni; Deinde mituntur ab aigolan-
do alij centum contra centum. et interfecti sunt sarraceni;
Inde misit aigolandus ducentos contra ducentos. et
statim occisi sunt omnes mauri; Demum aigolandus mi-
sit duo milia contra duo milia. quo pars quedam
occiditur. parsq; alia tiga uertit; Tercia uero die excidit sor-
tes aigolandus secrete. et agnouit Karoli detinutum;
Et mandauit ei ut pugnam plenariam cum eo sequenti
die faceret si uellet. que ab utroque concessa est; Tunc
astiterunt quodam ex christianis. quod sero ante diem belli
arma bellica sua studiosissime perparantes. astas suas
erectas in fixerunt in terra. ante castra. in pratis u-
delicet iuxta prefatum fluuium. quas summo mane sce-
ticib; et frondib; decoratas inuenierunt. hi scilicet qui in acie
proxima martirij palma dei fidei accepturi erant.
et ultra quodam dici fas est ad mirantes. tantumque de mira-
culum gressu diuine ad scribentes. abscederunt eas prope-
tra. et radices que remanserunt in tellure in modum
ptericarum ex se magna postea generarunt nemoia. que
ad hunc in illo loco apparent. Erant enim illorum multe asta

de lignis fraxineis / Mira res magniūq; gaudiū . magnū aīa
bus proficuum : ingensq; corporib; detrimentū . Quid prura
die uero illa agitur utorūq; pugna : in qua occisi sunt qua-
draginta xpianorū milia . i dux milo rotolandi genitor . cū
et . i karoli equus pempt' est . Tunc karolus stans
peditus . cum duob; milibus xpianorū peditum . in medio bel-
li sarracenorū . euaginavit spatam suam nomine gaudiosā .
i trucidauit multos sarracenos pmedium . Die uero adues-
pascente . uertuntur sarraceni i xpiani in castris . Alta die
uenerunt ad succurrentium karolo . iii . marquisū de ytalie
houi . cum quattuor milib; uiuorum bellatorū . Mox ut illos
augolandus agnouit . terga uertens in legionensib; houis
scoecit . & karolus cum suis exercitib; tunc ad galliam re-
meauit . In prefata acie fas est intelligi . salus certantium
xpi . Sicut enī karoli milites pugnatui ante bellum arma-
ria ad debellandum preparauerunt . sic i nos arma nrā id-
est bonas uirtutes contra uicia pugnatui preparare debe-
mus . Quisquis enim uel fidem contra hereticā prauitate .
uel caritatem contra odiū . ul' langitatem cont' auaritiā . ul' hu-
militatē contra supbiam . uel castitatemē contra libidinē . ul' ora-
tionem assiduā contra demoniacam temptationē . ul' paup-
tatem . contra felicitatē . ul' pseuerantia contra instabilitatē .
ul' silentium contra iurgia . ul' obedientiā contra carnale
animū ponit . hasta ei' florida . i uictrix in die iudicij di-
cit . O quam felix i flouda erit in celesti regno uictoris .
anima . qui legitime contra uicia decertauit interia . Nō
monabitur quis nisi qui legitime certauerit . Et sicut
karoli pugnatores pro xpi fide obierunt in bello . sic & nos
moi debem⁹ uicijs i uiuere uirtutib; scis in mundo . qui
nus palmam de triumpho floudam habere mereamur in ce-
lesti regno . **Capitulū** . **viii** .

Iude augolandus adunauit sibi gentes innumeras . sarrace-
nos . mauros . moabitas . ethiopes . sarrannos . pardos . affri-

canos. psas. Cexephinum regem arabum. Burrabellū regē alexan-
drie. autū regem bugie. ospinum regē agabibe. fatimū regē
barbaric. Ailis regem maroc. Aphinoigum regem maiorice.
Maimonem regem meque. Ebrahim regem sibile. Atumauic
cordube. & uenit usq; ad urbem gasconicam agenni. & cepit
eam. Deinde mandauit karolo ut uenire ad se pacifice cum
parua militum turma. promittens ei auro & argento ceterisq;
gazis sexaginta equos honoratos. si impījs suis tantum sub-
iaceret. Iccuro hoc dicebat. quia agnoscere eum uolebat.
ut postea eum in bello occidere potuisse. S; karolus
hec animaduertens. cum duob; milibus fortiorum usq; ad
.iii.i. miliaria prope urbem agenni uenit. & ibi dimisit illos
occulte. & uenit cum sexaginta tantum militibus usq; ad mo-
tem qui est prope urbem. unde potest ciuitas uideri. Ibiq;
dimisit illos. & mutatis uestibus suis optimis. sine lancea retro
supra dorsum clipeo transuerso. ut mos nuntiorum tempe belli
est. cum solo milite uenit ad urbem. Ilico quidam ab urbe
egressi uenerunt ad illos sciscitantes quid querunt. Nuntius su-
mus inquit illi karoli magni regis missi ad aigolandū regē
urū. Atuli duxerunt illos in urbem ante aigolandū. qui di-
ixerunt ei. karolus misit nos ad te. quia ipse uenit ut impasti.
cum sexaginta militib; & uult tibi militare. & effici tuus homo.
si uis illi dare qđ pollicit' es. Iccuro ueni ad eum cum sexagin-
ta de tuis similiter pacifice. & loquere ei. Tunc armavit
se aigolandus. & dixit eis ut redirent ad karolum. & diceret
ei ut expectaret eum. Non dum putabat aigolandus illū
esse karolum. qui sibi loquebatur. Karolus uero illū tunc cog-
nowit. & explorauit urbem qua parte erat ad capiendū frag-
lioꝝ. & uidit reges qui erant in ea. & rediit ad .Lx. milites qđ pos-
satio reliquerat. cū quib; rediit usq; ad duo milia. aigolandus
quidē cicuſ insecurus est illos. cum septem milib; militū uoles
pimere karolum. s; ipſi animaduertentes fugere ceperunt.
Deinde karolus rediens in gallia. coadunatis sibi exercitibus
multis uenit ad urbem agenni. & obsecrit eam. & sedit

enca cā. vi. mensium spacio. Septimo uero mense aptatis iuxta
murmum petrarij & mangarellis. & trojū. & multorum ceterisq; arti-
ficis ad capiendum. & castellis ligneis a karolo Lo. nocte quada
angolandus cum regibus & maioribus suis. p latrinas & for-
mina fraudulenter exiuit. & fluum garonam qui est iuxta
urbem transirentes a karolo Lj manibus evasit. Die uero
sequenti. karolus urbem cum magno triumpho intrauit. Tunc
quidam ex sarracenis gladio occisi sunt. quidam p garonam
cum magno impetu evaserunt. Decem tamen milia sarra-
cenorū gladio pempti sunt.

Capitulo X.

Inde angolandus uenit scōnas. que tunc sarracenoꝝ impijs
subiacebat. & ibi cum suis commoratus est. karolus uero sub-
secutus est illum. & mandauit illi ut reddere urbem. Ipse uero
noluit reddere. sed exiliuit ad bellum contra eum. tali conue-
nientia ut illius esse urbs qui uincere alium. Seru uero an-
diē belli. castris & acieb; & turmis preparatis. in pratis scilicet
que sunt inter castrum quod dicitur talabungus & urbē. iuxta
fluum nōne charanta. infixerunt xpiani quida hastas suas
eratas intra corā castris. Crastina uero die hastas suas scorticib;
& frondib; decoratas inuenierunt. his scilicet qui in bello presen-
ti acceptari erant martirij palma pro xpī fide. Qui etiam tanto
de miraculo gaui. abscessis hastis suis de terra. insimul coadu-
nati primitus in bello ferierunt. & multos sarracenos occide-
runt. sed tandem martirio coronantur. Erat enim illorum
exercitus. quatuor milibus. Et equus etiam karolo Lj
ibi occiditur. karolo Lj uero oppressus fortitudine pa-
ganoy. resumptis uiribus cum suis exercitibus peditus inter-
fecit multos illorum. At illi ferre eius bellum non ualentes.
fugiti ex illis quos occiderant. aufugerunt in urbē. karo-
lus uero illos insecutus. obsedit urbem. & circuiuit om̄s mu-
ros ei. preter illum qui erat erga fluum. Demū sequenti
nocte. angolandus cum suis exercitib; aufugere p fluum cepit.
karolus uero hec animaduertens. insecutus est illos. & occidit
regem agabibe. & regem bugie. aliosq; multos paganos cir-

Gunc aigolandus transmeauit portus ciserenos . & uenit usq; pampiloniam . & mandauit karolo quod ibi exspectare eum causa bellandi . Quo audito karolus rediit in gallia . & cum summa curia om̄s exercitus suos longe lateq; ad se uenire mandauit . Et precepit mandans p totam galliam ut omnes serui qui sub malis consuetudinib; prauorum dñorū religati tenebantur . solita seruitute proprijs capitjs . & uenditione deposita . cum om̄i progenie sua presenti & uentura . usq; in sempiternū liberi permanerent . Et ne ali cui barbare genti franci amplius seruirent . illi scilicet qui cum eo in hyspaniā ad expugnandum gentem pfidā irent . precepit . Quid plura . Om̄s etiam quos ergastulis captos repperit absoluit . i quos paupes inuenit hos ditauit . nudos uestiuit . maluolentes pacificauit . expulsos ab hereditatibus honorib; proprijs relueauit . om̄s armis doctos i scutis genos militari habitu onouifice ordinauit . & quos ab amore suo iuste separauerat . dei dilectione compunctus ad amiciam suam omnino conuerit . amicos etiam i inimicos . domesticos i barbaros ad pergendum hyspaniam om̄s sibi sociauit . Et quos rex sibi sociabat ad expugnandā gentē pfidā . ego turpinus dñica auctoritate i nra benedictione & absolutione hos a peccatis cunctis relaxabā . Tunc coadunatis sibi . c . xxx . lll . milib; uiroy bellatorū . pfectus ē in hyspaniā contra aigolandū . Hec sunt nra pugnatorū maioriū qui fuere cum eo . Ego turpinus archiepc remensis . qui dignis monitis xpī fidem pplm ad debellandū fortē & animatum . & a peccatis absolutū reddebam . & sarracenos proprijs armis sepe expugnabā . Rotholandus dux exercituū . comes cenomānensis . & blauū dñc . nepos karoli . filius ducis milonis de anglis . natus verte sororis karoli . cum . iiii . milibus uiorum bellatorū . Ali' th rotholandus fuit . de quo nob̄ nō silendum est . Oliverus dux exercituū . miles acerri m̄ . bello doctissim⁹ . brachio & mucrone potentissim⁹ . comes scilicet

S. reg. Gramma

gebennensis. fili^r tamen comitis. cum trib^m milib; uiroy bella
 torum. Estultus comes lingonensis. filius comitis odonis.
 cum trib^m milib; uiroy. Arastagnus rex britannor^r cū septē
 milib; uiroy bellator^r. Alius tamen rex tempore isti^r in brit-
 annia erat. de quo mencio nunc ad plenum non fit. Enge-
 licus dux aquitanie cum quattuor milib; uiroy bellator^r. Ista
 erant docti omib; armis. maxime arcub; & sagittis. Tempore
 istius engeleri erat aliis comes in aquitania. scilicet in ur-
 be pictior^r. de quo non est m̄ loquendū. hic u^r engelerus
 gener gasconus. dux urbis aquitanie erat. que seī urbs si-
 ta est infra lemovicas & bituricas. & pictauim. quā etiā ce-
 sar augustus primum in illis horis fecit. & aquitaniā nomi-
 nauit. cui etiam urbi bituricas. & lemovicas & pictauim. &
 sōnas & engelismam cū pūnciis suis subiugauit. unde
 tota patria illa aquitania uocatur. Nec u^r ciuitas post enge-
 leri obitum. uiduata duce suo inuasitate uertit. eoq^d ciues
 ipsi^r om̄s in runcianalle gladio obierunt. Nec ab alijs am-
 plus excoli uoluit. Gayferus rex burdegalensis. cū .iii. mi-
 lib; uiroy bellator^r cum karolo yspaniā profectus est. Gele-
 nus. Gelinus. Salomon soci^r estulti. Baldun^r fr^r rotolandi.
 Ganelbodus rex frise. cū .viij. milib; heroum. Oellus comes
 urbis que uulgo dicit^r nantis. cū duob; milibus heroum.
 Arnaldus debellanda cū .ii. milib; heroum. Naāmā dux
 baoarie cum decē milib; heroum. Otgeri^r rex dacie. cū decē
 milib; heroum. De hoc canitur in cantilena. usq; in hodier-
 num diē. q̄ innumera fecit prodigia. Lambertus princeps
 bituricensis cum duob; milib; uiroy. Samson dux bur-
 gundionum. cum decem milib; heroum. Constantini^r pfect^r
 romanus. cū uiginti milib; heroum. Rainaldus de albo spino.
 Galteri^r de termis. Guelinus. Garinus lotharingie dux. c. viij.
 milib; uiroy. Bego: Albericus burgundionus. Berardus de
 nubis. Guinardus. Esturmitus. Cedricus. yuouus. Be-
 ericus. Ito. Ganalonus qui postea traditor extitit. Et
 erat exercitus propriæ telluris. xl. milibus militum.

sed et peditum numerus non erat. Ipsi prefati sunt viri famosi.
heros bellatores. potentum cosimi potentiores. forciorum for-
cieles. xp̄i proceres. xp̄ianam fidem in mundo propalantes.
vt enim dñs n̄s ih̄c xp̄c una cum duodecim aplis et disciplis
suis mundum adquisiuit. sic karolus rex galliarum et imperator
romani. cum his pugnatib; yspaniam adquisiuit. ad decus
nominis di. Tunc omnis exercitus in landis burdigalensib; coadu-
nantur. Co opiebant enim totam terrā illam. longitudine scilicet
et latitudine duobus dictis. Spacio duodecim miliariorum.
in longitudine audiebantur fremitus et sonitus ilorum. Item
arnaldus de bellanda prius transmeauit portus ciserios. et ue-
nit pampiloniam. Statim insecurus est illum estultus comes.
cum suo exercitu. Deinde uenit arastagnus rex et engelensis
dux cum suis exercitib; simul. postea uenit gandelbodus rex
cum suo exercitu. Deinde otgerius rex et constantinus cum
suis exercitib; uenerunt. Houissime uero uenit karolus.
cum alijs omnibus exercitib;. et coopuerunt totam terram a
flumine tunc usq; ad montem qui distat ab urbe. tres leugis.
via iacobitana. Octo dieb; moriam fecerunt ad transmeandū
portus. Interea mandauit karolus aigolando qui erat in
urbe. ut reddere illi urbem quam rehificauerat i rursum
munierat. aut exire ad bellum contra eum. Aigolandus uidebat
qi urbem non poterat tenere contra eum. elegit magis
ad bellum exire contra eum. quam in urbe turpe mouit. Tunc
mandauit karolo ut dare sibi inducas quo usq; omnis exercitus
eius egredieretur ab urbe. et ad bellum prepararetur. et cum eo
etiam ore ad os loqueretur. Desiderabat enim uidere karolu-
taq; datis inter se nebris. egressus est Capitulos. xii. aigolandus.
aigolandus cum suis exercitib; ab urbe. i dimissis illis iuxta ur-
bem. uenit cum sexaginta et maioriib; suis ante karoli tri-
bunal. qui cum suis exercitib; uno miliario ab urbe distabat.
Et erat tunc exercitus aigolandi. et exercitus karoli. in quo
dam plano loco et obtuso. qui est iuxta urbē. habens milio-
nitudine et latitudine sex miliaria. via iacobitana diu-

debat utrumq; exercitum. Tunc dix karolus aigolando. Tu es
 aigolandus qui terram meā fraudulenter ame abstulisti.¹ Tel
 iorem hispanicam & gasconicam brachio invincibili potentie dei
 adquisiui. xpianis legib; subiugau. om̄sq; ei² reges meo m̄prio
 euerū. tu autem dei xpianos me ad galliam remeante pemisti.
 meas urbes & castella deuastasti. totamq; terram. igne & gla-
 dio combuisti. unde multum conqueror in presenti. Mox ut
 aigolandus agnouit loquaciam suam arabicā quam karolus loque-
 batur. miratus est multum & gausus est. Didicerat enim ka-
 rolus linguam sarracenicā apud urbem toletam. in qua cū esse
 uiuenis p aliquot tempus commorat³ est. Tunc aigolandus ko-
 wo. Obscurus inquit ut michi tantum dicas cur terrā que iu-
 re hereditario tibi non contingit. aut pater tuus. aut auus.
 aut abauus. aut atauus. non possedit. a n̄a gente abstulisti.
 Ideo inquit karolus qd̄ dñs nr̄ ihc xp̄c creator celi & terre. ge-
 tem n̄am seelicē xp̄ianam pre om̄ib; gentibus elegit. & sup
 om̄s gentes totius mundi eam dñari instituit. tuam gentem
 sarracenicam legi n̄re in quantū potui conuerti. Valde indig-
 num est inquit aigolandus ut gens n̄a tue genti subiaceat.
 cum lex n̄a magis quam uita ualeat. Hos habemus mahū-
 met qui dei nuncius fuit. nob a deo missus. cui⁴ precepta
 tenemus. immo deos omnipotentes habemus. qui iussu ma-
 hummet nob futura manifestant. quos colimus. per quos
 uiuimus. & regnamus. Aigolande inquit karolus in hoc er-
 eas. quia nos dei mandata tenemus. uos uani hominis pre-
 cepta uana tenetis. nos dñm patrem & filium & sp̄m sc̄m cre-
 dimus & adoramus. uos diabolum in simulachris uris & cre-
 ditis & adoratis. Anime n̄re pfidem quam tenem⁵. post mortē
 ad paradisum & ad uitam phennicm tendunt. uite anime ad or-
 cum proficiuntur. Vnde patet quia magis ualē lex n̄a q
 uita. Quia propter aut baptisimū accipe tu & gens tua &
 uiae. aut ueni in bello erga me & necem pessimam accipe.
 Absit a me inquit aigolandus ut baptisimū accipiam. et

Karolus loquitur
 Lingua arabica

210 responsum
 aigolandi

210 responsum
 aigolandus

210 - Vide respo-
 sum, & repli-
 cum.

Vide re pli-
 cum aigolandi

O & gens mea contra te & gentem tuam tali pacto: quod si lex
nra magis deo est placita quam uia: ut nos conuincamus uos:
& si lex uia magis ualeat quam nra: ut uos conuincatis nos:
Et sit usq; in ultimo die iustis opprobrium. In iustis autem
laus & exultatio in sempiternum. Insup si gens mea con-
uincitur: ego baptinum accipiam si uiuere possum. Qd
exultaq; parte conceditur. Statim eliguntur uiginti milies
xpiani contra. xx. ex sarracenis in campo belli: & tali pacto
cepunt debellari. Quid plura? Iuxo interficiunt omnes sar-
raceni. Inde mittuntur. qd draginta contra. xl & pimuntur
sarraceni. Postea mittuntur centi contra. c. & occidunt omnes
mauri. Rursus mittuntur centum contra. c. & statim fugientes
retro xpiani interficiuntur. ideo quod mori timentes fugerunt.
Hij uero tipum gerunt certantum fidelium xpri. Quia qui
& dei fide uolunt pugnare. nullo modo debent retro abiit. Et
sic illi ideo occiduntur quia retro fugerunt. sic xpri fideles.
qui debent fortiter contra uicia pugnare. si retro reuersi fue-
rint. in uicijs turpiter moriuntur. sed qui bene contra ui-
cia pugnant. hi inimicos id est demones qui uicia admi-
nistrant leuiter occidunt. Non coronabitur quis inquit
apl's nisi qui legitime certauerit. Inde mittuntur ducenti co-
tra ducentos: & interficiuntur omnes sarraceni. Deniq; mittuntur
mille contra mille. & occiduntur illico omnes sarraceni. Tunc
data exultaq; parte treba. uenit aigolandus ad loquendum
ad karolum. affirmans legem xpianorum meliorem esse quam
sarracenorum. Et pollicitus est karolo qd die crastina baptini
ipse & gens sua accipere. Itaq; rediit ad gentem suam. &
dixit regib; & maiorib; suis se uelle baptinum accipere.
Et precepit cunctis gentib; suis. ut baptizarentur omnes. Qd
alii concenserunt. alii remuerunt.

*C*apitulum. xiii.
Crastina uero die circa terciam treba data eundi & rede-
undi. uenit causa baptizandi aigolandus ad karolum.
Mox ut uidit karolum ad mensam prandentem.
& mensas multas circa eum paratas. discubentesq; quos

dam habitu militari induitos. quosdam habitu mona
 chili atro tectos. quosdam kanonici habitu albo indu
 tos. quosdam clericali habitu tectos. diuersos q: diuersa ueste
 induitos. interrogauit karolu de uno quoq: ordine cuius
 modi gens erat; Cui karolus; Illi inquit quos uides bir
 ris unius coloris induitos. ep̄i sacerdotes n̄re legis sunt:
 q: nob̄ legis precepta exponunt. & a peccatis absoluunt. &
 benedictionē dñicā nob̄ tribuunt; Quos habitu atro ui
 des. monachi & abbates illis sanciores sunt: q: dñicā ma
 iestatē semper pronobis implorare non cessant; Quos ha
 bitu candido uides. kanonici regulares dicunt. q: melior
 sc̄orū sectā tenent; & p̄ nob̄ similē implorāt. missasq: ma
 tutinas & oras dñicas decantant; Interea uidens aigolan
 dus in quadā parte tredecim paupes. miserrimo habitu
 induitos. ad trā residentes. sine mensa & linteaminib; co
 medentes. paruo cibo & potu utentes. interrogauit cuius
 modi homines ēēnt; At ipse karolus ait; hec ēē gens dei.
 nuncij dñi n̄ri ihu xp̄i. quos sub numero. xii. ap̄tor̄ dñi
 p̄ unū quemq: diē ex more pascim⁹; Tunc aigolandus re
 pondit; hi qui circa te resident felices st̄. & tui sunt.
 & felicit̄ comedunt & bibunt & induunt. illi uō quos dī
 tui omnino ēē dicis. & nuncios eius esse asseris. cur fame
 peunt & male uestiunt. & longe ate piciunt. i turpe
 tractant. O male dñō suo seruit. q: sic nuncios ei turpe
 recipit; O agnā uerecūdiā dō suo facit. q: ei famulis ita
 seruit; Legē tuā quā dicebas ēē bonā. nē ostendis falsā;
 Et accepta abeo licencia. rediit ad suos. & baptizari re
 muens mandauit ei die craftina bellū; Tunc in telligēs
 karolus qđ pp̄t paupes quos male uidit tractari. renu
 it aigolandus baptizari; Tunc om̄s paupes quos in exerci
 tu inuenit. diligenter p̄curauit. obtine induit. cibū &
 potū honorifice illis ex more prebuit; hinc animaduer
 tendum q: magnā culpā xp̄ian⁹ quislibet ad q̄rit. q: xp̄i
 paupib; studiosissime non seruit; si karol⁹ regē baptizan

*¶ eos q̄ sit male
rat pauperes p̄*

¶ No

capit. rū. n.

pugnam

¶ om̄ argolandi

dum & gente suā p̄didit. eo quod paupes male tractauit.
quid erit de illis in extremi examinis die. qui male pau-
pes hic tractauere. Quo m̄ audient uocē dñicā terrib-
ilem dicentē. Discedite a me maledicti. ite in ignē ete-
num; Quia esuriui. & non dedisti m̄ manducare; Et cete-
nō opib; adimpleat̄; Ap̄to affirmante q̄ ait; Sic corp' mor-
tuū ē sine aīa. ita fides sine opib; bonis mortua est in
semet ipsa; Sic rex pagan⁹ baptismū repulit id circa q̄
fidē baptismi in nob̄ dñs repudiat in iudiciū die. id cir-
co q̄a baptismi opa non inuenit; Inde crastina die oī
armati ex utraq; parte uenier̄t in campo belli. causa
pugnandi. prefato pacto duarū letū; Et erat exer-
citus karoli. c. x. xx. iii. milib; & exerceit̄ aigolandī. c. mi-
libus; Xpian⁹. ii. iii. acies fecer̄t. & sarraceni. v. quartū
p̄ma que ad bellū primit⁹ accessit. statim uicta fuit.
deinde scđa turma sarracenoꝝ accessit. & illico cōuicta
fuit; Ox ut uider̄t sarraceni detrimentū sui. in simb
coadunant̄ om̄s. i aigolandus in medio illoꝝ extitit; Qd
ut xpiani uiderunt. accinxer̄t illos undiq; Ex una par-
te accinxer̄t illos arnaldus de bellanda cū suo exerceitu. ex
alia estultus comes cū suo exerceitu. ex alia arastagnus
cū suo. & ex alia gandelodus rex cū suo. ex alia ot-
gerius rex cū suo. & ex alia constantin⁹ rex cū suo. &
ex alia karolus cū in numeris exerceitib; suis; Tunc ar-
naldus de bellanda cū suo exerceitu pri⁹ irruit super
illos. & trucidauit ac precipitauit om̄s ad dext̄am et
leuā. quo usq; p̄uenit ad aigolandū q̄ in medio illoꝝ
erat. & potenter p̄pā spata illū pemit; Statimq; factus
est nimius clamor om̄ū. & irruer̄t ex utraq; parte
xpiani sup sarracenos. & occidunt illos om̄s; Ibi agit̄ tanta
pagan⁹ occisio. qd nullus illoꝝ euasit. n̄ tantū rer̄ sibilie
et altum maior cordube; H̄ i. cū paucis sarracenoꝝ tur-

mis fugerunt; Tanta sanguinū effusio die illa agitur.
qđ uictores usq; ad bases in sanguine natabant; Sarrace-
ni u qui inuenti sunt in urbe. om̄s crucidati fuere; Ecce qđ
karolus cōtra aigolandū decertauit p pacto xp̄iane fidi-
& occidit illū; Qua ppter patet qđa lex xp̄iana. om̄s ritus &
leges toc̄ mundi excellit sua bonitate; Cuncta transcendit.
sup anglos etiā ascendit; O xp̄iane. si fidē bene tenueris
corde. & opib; in quantū potis adimpleueris. ueraciter
sup anglos cū capite tuo xp̄o cui membrū es sublimat
eris; Si uis ascende firmiter crede. qđa oīa possibilia s̄t
credenti dicit dñs; Tunc karolus coadunatis sibi erer-
citib; suis. gauisus de tanto triūpho uenit usq; ad pon-
tē arge uia iacobitana. & ibi hospitatus est; Capit. vii.

Nec quidaor xp̄iani gazarū mortuorum *s. x. v.*

G Cupidi. nocte illa retro redierūt. karolo ignoroante
in campo belli. quo mortui iacebant. & auro ar-
gento qđ diuersisq; gatis honustati. ad karolu redire ce-
perunt; Ilico autumaior cordube qđ erat abscondit in-
ter montes cū aliis sarracenis qđ de bello fugierant.
pemit illos om̄s. nec un' qđē ex eis remansit; Et erat
numer⁹ illorū qđ interficiunt̄. circiter mille; Hū u tipū
gert certancium xp̄i; Quia sic illi post qđ inimicos su-
os deuicerunt. ad mortuos cupiditatis causa redierūt. et in-
terficiunt̄ ab inimicis. sic fidelis quisq; qđ uicia sua deuicit.
& penitenciā accepit. ad mortuos idē aduicia iterū redi-
re non debet. ne forte ab inimicis idē a demonib; inter-
ficiat̄ malo fine; Et sicut illi qđ ad aliena spolia reuerten-
tes. presentē uitā pdiderunt. & necē turpe accepunt.
sic religiosi quiq; qui sc̄m dimisert̄. & ad trena nego-
cia postea inflectunt̄. uitā celestē pdunt. & mortē per-
petuā amplectunt̄;

Capit. viii. xvi.

H Altera ū die nunciatiū ē karolo qđ ap̄ montē car-
rini. princeps qđā nauarroꝝ noile furie. uolebat
debellare cōtra illū; Ad ueniente ū karolo ad mon-

*nāt̄ eos
federūt ad ipsa
nū ad peccata*

nō eccligias

*Nō dicitur
vol. 2. p. 2.
220
dicitur
de distopuccione
de morte Karoli*

tem garzini: disposuit uenire princeps ille ad bellum
contata euū die sequenti; Karolus nāq; sero ante q̄ bellū
esset. rogauit dñm ut ostendet ei illos q̄ morituri erāt
de suis in bello; Die ū crastina armatis karoli exercitib;
apparuit rubeū signū dñice crucis. in humeris mortu-
trusit illos in oratorio suo. nemorerent̄ in bello; Quā in-
cōprehensibilia sunt iudicia dī. & in uestigabiles uie ei;
Quid plura. Pacto bello. & pēnitō surre. cū trib; milib; na-
uariorū sc̄l & sarracenorū. q̄s custodia retruderat karolus
rep̄p̄t exanimatos; Et erat numerus illorū circuit. c. l; O-
xpi pugnatorū sc̄issima caterua. & si gladius psecutoris
non abstulit. palnā tam̄ martirij non amisit; Tunc ka-
rolus cepit castrū montis garzini in suū totaq; patriā
nauarroū; **Capitlū. xxi.**

3 tam̄ nunciatum ē karolo qđ apud nagerā gigas
quidā noīe ferracut' de genere goliath aduenerat
de horis syrie. quē cū. x. x. milib; turcorū. babilo-
nis ad mirandus ad debellandū karolū regē mi-
serat; hic uero lanceā aut sagittā non formidabat. ui
quadraginta forcū possidebat; Quā pp̄t karolus ilico
nagerā adiūt; Ox ut ei aduentū ferracut' agnouit.
egressus ab urbe. singulare certā m̄ sc̄l unū militem
contra alterū pecut; Tunc mittit̄ ei primū a kar-
lo otgerius dac'; quē mor solū gigas in cāpo aspe-
sua uiter iuxta illū uadit. & illico euū brachio dextro.
cū om̄ib; armis suis amplexatus est. & deportauit il-
lum cunctis uidentib; in opido suo. leuiter quasi ēt
una mitissima ouis; Erat enī statura eī q̄si cubitus. ru-
& facies eī longa q̄si uni' cubiti. & nasus uni' palmis
mensuratim. & brachia & crura eī. un. cubitis erant:
& digiti. ui. palmis; Deinde misit ad euū causa belli
karolus raginaldū de albo spino. & detulit euū solo
brachio ilico in carcere opidi sui; Deinde mittitur

constantinus rex roman⁹ & ocellus comes. & ipsos simul
 unū ad dexterā sc̄l & aliū ad leuā careere retrusit; de-
 nq; mittunt uiginti pugnatores. duo sc̄l in simul sep-
 atim. & illos similit careere mancipauit; his itaq; ins-
 pectis karolus cunctis in sup ad mirantib; nemine post
 ea ausus ē mittere ad expugnandū eū; Rotolandus
 amen vir impetrata a rege licencia. accessit ad gi-
 gante bellaturus; At ipse gigas ilico rapuit eū sola
 manu dērta. & misit eū ante se sup equū suū; Cumq;
 illū portaret uersus opidū. rotoland⁹ resumptis virib;
 suis in dñō cōfisus. arripuit eū p̄mentū. & statim euer-
 tū illū recto sup equū. & ceciderit ambo simul de eq̄
 prostrati solo; Statimq; eleuant̄ a tra ambo parit̄. &
 ascendunt equos; Illico rotolandus spata p̄pa euaginata
 gigante occide putans. equū ei⁹ solo ictu p̄mediū truci-
 dauit; Cūq; ferracut⁹ pedit⁹ ēēt. spatā q; euaginata ma-
 nu tenens ei nimias minas intulisset. rotolandus sua spa-
 ta in brachio quo spatā suā gigas tenebat illū p̄cussit.
 & minime eū ledit. s; spatā ei⁹ a manu precipitauit;
 Tunc ferracut⁹ gladio amissō. p̄cutere putans pug-
 no clauso rotolandū. ei⁹ equū in fronte p̄cussit. & statī
 equis obiit; Deniq; sine gladiis pedites usq; ad nonā
 pugnis & lapidib; debellarunt; Die ū ad uespascente. i-
 petrauit trebas ferracut⁹ a rotolando. usq; ad craftinum;
 Tunc disposuerit inter se ut die craftina in bello sine
 equis & lanceis ambo cōuenirent; Et cōcessa pugna
 ex utraq; parte. un⁹ q̄sq; ad ppū remeauit hospicium;
 Craftina ū die sumo diluculo. separati uenert pedites Ex tra. r.
 in campo belli sic dispositū fuerat; ferracutus tamen
 secū detulit spatā. s; nichil ei ualuit. q̄a rotolandus ba-
 culū qddā retortū & longū secū detulit. cū quo to-
 radie illū p̄cussit. & minime eū lesit; p̄cussit etiā eū
 magnis & rotundis lapidib; q̄ in capo habundant̄ erant.
 usq; ad meridiē illo sepe cōsenciente. & eū nullo in lede

ole
ba
pi
ar
fio
dn
a
ca
 vō & belle iron
rotolandū. ferma

potuit: Tunc impetratis a rotolando tibi. ferracutus sō
no pregrauat: cepit dormire; Rotolandus ū ut erat
iuuenis alacer. misit lapidē ad caput ei: ut libenci dor-
miret; Hull' enī xpianoꝝ illū tunc occidere audebat:
nec ipse rotolandus. q̄a talis erat inter illos institucio-
nē si xpian' sarraceno ut sarracen' xpiano daret
bam. nullus ei iniuriā faceret; Et si aliq̄s treba data
ante diffidenciā frangeret. statim interficeret; fer-
cutus nāq; post q̄ satis dormiuit. euigilauit se. & sedit
iusta eū rotolandus. & cepit eū interrogare. qualiter
aut lapidē. aut baculū non formidabat; p̄ nullū inq̄t
gigas uulnerari possum. nisi p̄ umbilicū; Loquebatur
ipse lingua yspanica. q̄ rotolandus satis intelligebat;
Tunc gigas cepit rotolandū aspicere. & interrogare eū
dicens; Tu autē quom uocaris? Rotolandus inquit
uocor; Cui generis inquit gigas es q̄ tā fortit me
expugnas. francoꝝ genere oriund' inquit rotolan-
dus sum; At ferracutus ait; Cui legis sunt franci.
Et rotolandus; Xpiane legis dei ḡra sum. & xpi im-
pūs sub iacem'. & p̄ ei' fide in quantū possum' decerta-
mus; Tunc paganus audito xpi noīe ait; Quis ē ille
xpi inquē credis. Et rotolandus; fili' inquit dei pa-
tris. qui ex uirgine nascit. cruce patit. se pulcro se-
pelit. & ab inferis tercia die resuscitat. & ad dei pa-
tris dext̄am sup celos regredit; Tunc ferracut'; Hos cre-
dim' inquit q̄a creator celi & t̄re un' d̄s ē. nec filiū ha-
buit nec patrē; Sed sic a nullo generat' est. ita nemine
genuit; ergo un' est d̄s non trin'; Verū dicis inquit
rotolandus q̄a un' ē. si cū dicis q̄a non trin' ē in fide
claūdicas; Si credis in patre. crede in filio ei' & sp̄i sc̄i;
Ipse em' d̄s pater est. fili' ē. sp̄i sc̄i ē. un' d̄s p̄ manens
in trib; p̄sonis; Si patrē inquit ferracut' dicis ēē d̄m.
filiū d̄m. sp̄m sc̄m d̄m. & tres dii sunt qđ absit. & n̄

unus dī; He quaquā inquit rotolandus. s; unū dī et
 trinū tibi predico; Et un' ē & trinus ē; Tote tres psonae
 coētne sibi sunt & coequales; Qualis pat'. talis fili'. ta
 lis sp̄s sc̄s; In psonis ē ppetas. in essēcia unitas. & in
 magestate adorat equalitas; Trinū dī & unū angli
 adorant in cēlis. & abraham tres uidit & unū adorauit.
 hoc ostende inquit gigas. qualit̄ tria unū sit; Ostendā
 etiā tibi in q̄t rotoland'. p̄ humanas creaturas; Sic in
 cithara dū sonat tria sunt. ars scl. corde & man'. & una
 citara ē; sic in dō tria sunt. pater & fili' & sp̄s sc̄s. &
 unus ē dī; Et sic in amigdala tria sc̄. coriū scl. testa
 & nucleus. & una tam̄ amigdala ē; sic tres psonae in dō
 sunt & unus dī est; In sole tria sunt. candor. splendor &
 calor. et tam̄ un' sol est; In rota plastrī tria sunt. medius
 scl. brachia & circulus. & tam̄ una rota ē; Intemet ipso
 tria sunt. corp' scl. membra & anima; & tam̄ un' homo
 dī; Sic in dō & unitas & trinitas ē p̄hibet; Hunc ferracu-
 tus inquit trinū dī & unū ē in telligo; s; qualiter
 pat' filiū genuit. ut asseris ignoro; Credis in q̄t rotolan-
 dus. qđ dī adā fecit. Credo in q̄t & gigas; Quemadmodū
 inquit rotolandus adā a nullo generat' est & tam̄ filios
 genuit. sic dī pat' a nullo generat' ē. & tñ filiū in ef-
 fabilit̄. ante om̄ia tēpora diuinit' p̄ ut uoluit ge-
 nuerit a semet ipso; Et gigas; Placet inquit michi q̄
 dicis. s; qualit̄ homo effectus ē qđ dī erat. penit' igno-
 ro; Ille inquit rotolandus qđ celū & trā & oīa creauit
 ex nichilo; ipse fecit humanaři filiū suū in uirgine
 sine semine humano; s; spiramune sacro suo; In hoc i-
 quit gigas labore. qualit̄ sine humano semine ut as-
 seris nascitur de uirginis utero; Et rotolandus ait;
 dī qđ adā sine semine alteri' hoīs formauit. ipse fili-
 um suū sine semine hominiſ de uirgine nasci fecit;
 Et sic de dō patre nascit sine matre. sic ex matre nas-
 citur sine homine patre; Talis enī decet part' dī;

No ex̄ plaq̄ in
ētūq̄ et vīng

roſiludne

F

Q
R^o finitudo
i nota s^r om^r
B^r ad. fine cap*it*u
11
Valde inquit gigas erubesco. quomodo uirgo sine ho^{re}
genuit; Ille inquit rotolandus q^u fabe gurgulione.
& arbori & glisci facit gignere uermem. & multos
pisces. & uultures. & apes. & serpentes. sine masculino se-
mine facit parere plen. ipse uirginē intactā absq;
uirili semine fecit gignere dīm & hominē; Qui pri-
mū hominē sine alti^r semine ut dīri fecit. facile
potuit facere ut fili^r eius hō factus de uirginē sine
masculino cōcubitū nasceret; Bene inquit ferracu-
tus potest ēē q^ua de uirginē natus fuit. si si fili^r dī fuit.
nullaten^r ut asseris in cruce mori potuit; Hasci ut
dicis potuit. si si dī fuit. nequaq^u mori potuit. dī enī
nūq^u morit; Bene inqt rotolandus dixisti. q^ua de uir-
ginē nasci potuit; Ecce q^ua ut hō natus fuit; Si na-
tus ē ut homo. & mortuus ē ut hō; Quia oīs q^unascit
morit; Si credendū nativitat^r. & credendū ē passioni.
simul & resurrectioni; Quo m̄ inqt ferracutus creden-
dum ē resurrectioni; Quia inqt rotoland^r his q^unas-
cit. morit; & q^u morit; tercia die uiuiscatur; Tunc
gigas audito hoc uerbo. mirat^r ē multū. diridq; ei; Ro-
tolande. cur tot uerba in ania m̄ pfers; Impossibile est
ut hō mortuus denuo ad uitā resurget; Non solum
inqt rotolandus dei filius a mortuis resurrexit. uerum
etiam omīs homines q^u fuere abinieio usq; ad finē st̄ re-
surgendi ante ei^r tribunal. & accepturi meritor^r suor^r
stipendia. p ut gessit un^r quisq; siue bonū siue malū;
Ipse dī q^u modicā arbore in sublime crescere facit. et
granū frumenti mortuū i tra ac putre factū reuiuesce-
re. crescere. ac fructificare facit. ille cunctos ppa car-
ne & spū de morte ad uitā resuscitari in die nouissim^r
faciet; Leonis mysticā naturā t^r assume; si die t^ria la-
ciculos suos mortuos anelitu suo uiuiscat. qd mirū
si dī pat̄ filiū suū die tercia a mortuis resuscitauit.
Hec nouū t^r debet uidi. si dī fili^r ad uitā rediit. cū mī

mortui ante ei' resurrectionem ad uitam redissent. Si helias
& heliseus facile defunctos suscitarunt: facilius deus pater
illum suscitauit. Et ipse qui plures mortuos ante suam pas-
sionem suscitauit. facile a mortuis resurrexit. & a morte nul-
latenus teneri potuit. ante cuius conspectum mois ipsa
fugit. ad cuius uocem mortuorum phalans resurrexit.
Tunc ferracutus. Satis inquit cerno que dicas: sed qualit
celos penetrauit ut dixisti prossus ignoro. Ille inquit rot-
olandus qui de celis facile descendit: polos facile ascendit. Q'
facile p semae ipsum resurrexit: facile polos penetrauit. Exemplu
multarū rerum tibi simile. Vides rotam molendini. quātū ad
ima de supnis descendit. tantum de infinis ad sublimia ascē-
dit. Avis uolans in aere. quantum descendit tantum af-
cendit. Tu ipse si forte de quodam monte descendisti.
bene potes iterum redire unde descendisti. Sol ab ouen-
te heri surrexit. & ad occidentem occubuit. & hodie simi-
liter in eodem loco surrexit. Vnde ergo filius dei uenit:
ibi rediit. Tali igitur pacto inquit ferracutus tecum pug-
nabo: quod si uerax est hec fides quam asseris: ego uict
sim: & si mendax est quod tu uictus sis. Et sit genti uic-
ti uigiter opprobrium: uictoris autem laus & decus in euū.
fiat inquit rotolandus. Itaq; bellum ab utroq; corroborā-
tur: & illico rotolandus pagatum aggreditur. Tunc fer-
racutus elecit ictum spata sua super rotolandum. sed ipse
rotolandus saltauit ad leuam. & excepit ictum spate eius
in baculo suo. Interea absiso baculo rotandi. irruit in
eum & ipse gigas. & illum artipiens leuiter inclinauit;
subter se ad terram. Statim agnouit rotolandus quod te
nullo modo euadere ab eo poterat: & cepit inuocare in au-
xilium beate marie uirginis filium. & erexit se deo donan-
te aliquantulum. & revoluit eum subter se: & misit manū
suam ad mucronem eius. & punxit eius parumper umbili-
cum: & euasit ab eo. Tunc excelsa uoce cepit deum suum
gigas inuocare dicens. Mahummet mahummet d's m's.

Nota

succurre michi quia iam moror. Et statim ad hanc uocem
occidentes sarraceni. rapuerunt cum portantes manibus
uersus oppidum. Rotolandus uero iam suis incolis
redierat. Iuco statim xpiani una cum sarracenis. qui ferri
cutum deferebant in opidum quod erat sup urbem ingens
impetu ingrediuntur. Sicq; gigas pmitur. urbs et castrum
capitur. et pugnatores a carcere eripiuntur.

capitulo Liiij. x viiiij.

In scriptura
et in oratione
Dicit exiguum uero tempus relatum est impera-
tori nro qd apud cordubam ebrahim rex sibillie
et autum maior qui de bello pamphilone olim fu-
gerant. expectabant eum causa pugnandi. Et
uenerant ad eos causa auxiliandi. uiiri bellatores de septem
urbibus. de sibilla scilicet. de granada. de satua. de denia.
de ubeda. de abula. de baecia. Tunc disposuit karolus re-
causa bellandi contra illos. Cum itaq; cordubam cum exer-
citib; suis appropinquare. exierunt reges prefati cum exer-
citibus suis contra eum armati. longe ab urbe tribus milia
rijs. Et erant sarraceni circiter decem milia. nri uero fer-
me sex milia. Tunc disposuit karolus exercitum suum in
tribus turmis. quarum prima militum probissimum fu-
rit. sed ea peditem. ultima uero militum extitit. Et sarrace-
ni similiter fecerunt. Cumq; appropinquare iubente karolo
prima turma militum nro erga primam turmam militi
paganorum. uenerunt ante singulos equos illorum singuli
pedites habentes laruas ualde barbaras. cornutas. demoni-
bus consimiles. tenentesq; singuli singulas timpanas. que
manibus fortiter percuciebant. Quorum uoces et sonitus.
equi nro militum mox ut audierunt. terribilesq; illorum
similitudines uiderunt. nimis pauefacti retro quasi amen-
tes fugere ceperunt. Quasi sagitta uelociter currens re-
tro fugiebant. et nullatenus milites eos retinere ualebant.
Cumq; alie due turme nrorum exercituum primam tur-
mam fugent uiderunt. in fugam omnes conuerse sunt.

Cunc sarraceni ualde gauisi retro lento gradu insecuri sunt
 nos. quo usq; ad quendam montem peruenimus. qui ab ut-
 be fere duobus miliarijs distat. Ibi uero om̄s coadunati. ex
 nob̄ metapsis asilum fecimus illos expectantes ad bellum. Qd̄
 illi uidentes aliquantulum retro redierunt. Ilico tentoria
 nostra fiximus. ibi mamente usq; in crastinum. Mane autē
 facto. sumpto consilio karolus cum omnibus pugnatorib;. pre-
 cepit ut om̄s equites exercitus n̄i. equorum suorum capita
 linteis & pannis uelarent. ne laruas nefandorum aspicerent.
 & aures illoꝝ similiter pannulis paucis fortiter clauderent.
 ne timpanorum sonitus audirent. O magnum & ad mira-
 bile ingenium. Ilico clausis oculis & auribus equorum. ac-
 cesserunt confidenter ad pugnam. parvupendentes sonitus
 subdolos impioꝝ. Tunc constanter n̄i simul om̄s expug-
 nauerunt illos. a mane usq; ad meridiem. & multos illoꝝ De rebus belloꝝ his
kalvloꝝ & saeculoꝝ
 occiderunt. at tamen illos omnino. deuincere adhuc neqm̄
 uerunt. Et erant om̄s sarraceni simul coadunati. & in me-
 dio illorum erat plaustrum quod octo boves ducebant.
 super quod uexillum rubeum eorum eleuabatur. Moꝝq;
 illorum erat quod nemo de bello fugiebat. quandiu uexil-
 lum erectum uidebat. Quod cum karolus agnouisse lou-
 ca & galea & spata inuincibili septus. diuina uirtute obu-
 bratus. ingressus est inter acies iniquoꝝ precipitando illoꝝ
 ad devteram & leuam. quo usq; puerit ad plaustrum. Te-
 propria spata p̄ticam que uexillum sustentabat abscessit. &
 statim om̄s sarraceni huc illueq; dis̄p̄si fugere ceperunt.
 Ilico facto utrumq; exercituum magno clamore & impe-
 tu. octo milia sarracenorum interficiuntur. & rex sibilie occi-
 ditur. & autum maior cum duobus milibus sarracenorum
 ingressus urbem muniuit. Crastina uero die tandem uictus
 reddidit imperatori n̄o urbem. tali scilicet pacto. ut batis-
 sum subire. imp̄usq; karoli subiaceat. & urbem de illo
 amplius tenere. His itaq; gestis. terras & prouincias
 hispanie pugnatoribus & gentibus suis. illis scilicet qui

in patria illa manere uolebant karolus diuinit. Terram nauar.
roy & baseloy britannus. & trām castellanoy francis. & terram
& terrā aragonis pictauis. & trā alandaluf iuxta mariama etiam.
utonicis. & terrā portugalloy daciſ & flandris dedit. Terram ga.
lilee franci inhabitare noluerunt. qm̄ aspa illis videbatur. Ne.
mo postea fuit. qui audire in hispania karolum expugnare.

Tunc dimissis maiorib; exercitib; suis karolus ^{Capit. xxiiii.} in hispania. b̄ti iacobi limina adiit. & quos in illa patria
habitantes reppit xpianos edificauit. illos uero qui ad.
pſidiam sarracenoy reuertebantur aut gladio pemit aut
in galliam exilauit. Tūc cōſtituit p̄ciuitates antistites & presb̄t̄ri.
& adunato in urbe compostella ep̄oꝝ & p̄ncipū cōcilio. instituit
amore b̄ti iacobi qd̄ cuncti preſules & p̄ncipes & reges xpiam. his.
pani ſeſilicet & gallegiam. preſentes & uenturi. ep̄o ſcī iacobi obe.
dient. Aput yriā preſule minime instituit. q̄ illā purbe nō
reputauit. ſi uillam ſubiectā ſedi cōpostellanensi ēē precepit. Cē
in codē cōcilio ego turpin' remensis archiep̄c b̄ti iacobi baſelici
& altare cū. lx. ep̄is karoli rogatu k̄l ūniꝝ honorifice dedicauit.
Et ſubiugauit rex eidē ecclē totā trā hispanicā & gallegianā. de.
ditq; ei in dote p̄cipiens ut uniusquisq; poffessor unicuiq; dom.
toti hispanie & gallegie. iiii. nūmos annuatim ex debito daret.
& om̄i ſeruitute rege p̄cipiente liberi eſſent. Et cōſtituit die
& om̄i ſeruitute rege p̄cipiente liberi eſſent. Et cōſtituit die
mo ut illa ecclā amplius uocitet ſedes ap̄lica. eo qd̄ ibi ap̄lis ia.
cob; reſecat. & in ea ep̄oꝝ toti hispanie ciebro concilia teneantur.
Tūc ep̄ales regales corone p̄man̄ ep̄i eidē urbis ad dec̄ apli.
tūc ep̄ales regales corone p̄man̄ ep̄i eidē urbis ad dec̄ apli.
dñi prebeatantur. Et ſi fides in alijs urbib; peccatis p̄ploꝝ exi.
gentib;. uel dñica precepta defecerint. ibi cōſilio eiusdem
ep̄i reconciliantur. & merito in illa ecclā uenerabili fides re.
conciliari & ſtabiliri perhibetur. quia ſic p̄ beatū ioh̄e euau.
geliſtam beati iacobi fiem. in orientali parte apud ephesum
xpi fides & ap̄lica ſedes iuſtituitur. ſic per beatum iaco.
bum in occidentali parte regni dei. apud gallegiam fides
eadem eadem & ap̄lica ſedes constituitur. heſt procul

dabio sedes. ephesus scil' que est ad dexteram in regno terreno
xpi. & compostella que est ad sinistram. que uideli-
cat sedes his duob; fratrib; filiis zebedei. in diuisione
prouinciarū contigerunt. Quia ipsi petierant a dño.
ut unus ad dexteram in regno ei' sedene. & alius ad leuā.
tres apostolos sedes principales pre omib; sedibus in orbe
merito religio xpiana uenerari precipue consueuit. ^{ro} No de tēs catys
manā scilicet. gallicanā. & ephesianam. Sicut enim
tres aplos petrum uidelicet & iacobū. & iohem p̄ omib;
aplis dñs instituit. qb; sua secreta cētis plenius ut in
euangelijs patre reuelauit. sic p̄ eos tres. has sedes p̄ omib;
cosmi sedib; reuerenda constituit. Et merito hec sedes
dicuntur principales. quia siē hi tres aploī dignitatis glā ce-
teros precesserunt aplos. sic loca illa sacro scā in quib; pre-
dicauerunt & sepulti fuere. dignitatis excellentia om̄s
totius orbis sedes iure precedere debent. Iure roma sedes
aplica prima ponitur. quia eam princeps aploꝝ petrus
predicatione sua. & proprio sanguine & sepultura dedi-
cauit. Compostella namq; sedes secunda merito dicitur. quia ^{No de ecclia}
beat' iacob; qui inter ceteros aplos precipua dignitate & ^{sede compostell}
honore & honestate maior post beatum petru extitit. & in
celis primatū sup̄ illos tenet pri' m̄rio laureatus. eam sua
predicatione olim muniuit. sepultura sua sacratissima
consecrauit. & miraculis ad huc pluſtrat. & in deficien-
tibus beneficiis indesinē ditare non cessat. Tertia se-
des rite ephesus dicitur. quia beat' iohes euanglista in ea
euanglium suū. scil' in principio erat uerbū eructauit.
coadunato epoꝝ concilio quos ipse p̄ urbes disposuerat.
quos etiam in apocalipsi sua anglos uocat. Eamq; suis
predicationib; & miraculis. & basilica quā in ea edificauit.
immo propria sepultura eam consecrauit. Si ḡ aliqua iu-
dicia. aut diuina. aut humana. in alijs sedib; orbis. sua
grauitate discerni forte nequeunt. in his trib; sedibus tra-
ctari & diffiniri legitime & iuste debent. Itaq; gallicia

in primis temporeb; a sarracenis expedita. uirtute dei & beati
iacobi. & auxilio karoli. constat honesta. usq; in hodiernū
diem in fide ortodoxa. *Capitulug. xx.*

Et erat rex karolus capillus brunus.
facie rubeus. corpore decens & uenust. sed usu
efferus. Statura uero ei' erat in longitudine. viij.
pedib; scilicet suis longissimus pedib;. humeris erat ampli-
simus. renib; aptus. uentre congruus. brachijs & cruribus
grossus. omnib; artub; fortissimus. certamine doctissimus.
miles acerrimus. Habebat in longitudine facies eius
unum palmum & dimidium. & barba unum. & nasus
circiter dimidium. Et frons ei' erat uni' pedis. & ocli
ei' similes oculis leonis. scintillantes ut carbunculus.
Sup cilia oculorū et' dimidium palmum habebant. Omnis
homo statim pteritus erat. quem ipse ira comotus aptus
oculis respiciebat. Nullus ante ipsius tribunal fretus &
poterat. quem ille aptis oculis respiciebat. Cingulum
namq; quo ipse cingebat. octo palmis extensum habe-
batur. pret' illud qd dependebat. Parum panis ad pran-
dium comedebat. sed quartam partē arietis. aut gallinas
duas. aut ansarem. aut spatulā porcinā. aut pauonem.
aut grugam. aut leporiem. integrum edebat. Parum uinū.
sed lympham sobrie bibebat. hic tanta fortitudine replet'
erat. quod militem armatum inimicū scilicet suum seden-
tem sup equum. auertice capitis usq; ad bases. simul cum
equo. solo ictu. propria spata trucidabat. Quattuor fer-
ros equi simul manib; leuiter extendebat. Militem ar-
matum rectum stantem sup palmarū suā. a terra usq; ad
cap' suū sola manu uelociter eleuabat. & erat donis largis
fimus. iudicis rectissim'. locutionib; luculentus. In quat-
tuor sollemnitatib; per circulum anni precipue curiam
suam in yspenia tenens. coronam regiam & sceptrum
gestabat. Die scil' natalis dñi. & die pasche. & die pendhe-
costes. & die scī iacobi. ante eius tribunal spata nuda

facta defor-
tudine
baroli

moic impiali efferebatur. Circa lectum ei^r per singulas noctes.
 assidue centum - xx. fortes ortodoxi constituebantur ad custo-
 diendum eum: quorū - xl. primum noctis uigiliā agebant.
 decem scil' ad capud - i. x. ad pedes. & decē ad dextrām. & decē
 ad leuā. manu dextera nudam spatam. & sinistra ardentem
 candelam tenentes. Eodē mī scđam uigiliā alijs. xl. faciebat.
 Similr alii. xl. terciā uigiliā noctis. usq; ad diē alijs dormie-
 tub; agebant. S; si magna ei^r gesta quis ampli^r audire delec-
 tauerit: enarrare nobis magnum est & honorosum. Quē
 admodum galaffrus admirandus tolete illum in puericia
 exulatum adornauit habitu militari. in palacio toleti. &
 quomodo idem karolus postea amore eiusdem galaffri
 occidit in bello braimantum magnum ac supbum regem
 sarracenoꝝ galaffri mimicum. & qualiter diuersas ter-
 ras & urbes prodigia sua aquisiuit. & trino nomini sub-
 uigauit. & quomodo abbacias multasq; ecclias per mun-
 dum instituit. & quomodo multorū scōꝝ corpora & reli-
 quias a tra in auro & argento collocauit. & qualit̄ rome im-
 pator fuit. & dñicū sepulcrū adiit. & qualit̄ lignum
 dñicū secum attulit. unde multis ecclias dotauit. scribe
 nequeo. Magis deficit manus & penna. qm ei^r hystoria.
 Quemadmodum tamē post deliberationē telluris gallecie
 ab ȳspenia rediit ad galliā. nob̄ breuit̄ est dicendum;

ost quam Capitulum .xxi.

karolus magnus impator famosissi-
 mus totam ȳspaniā dieb; illis ad do-
 mini & apli ei^r sc̄i iacobi decus ad qui-
 fiuit. rediens ab ȳspenia pampiloniā.
 cum suis exercitib; hospitatus est.
 & erant tunc tempore commoran-
 tes apud cesaraugustam duo reges
 sarraceni marsirus scilicet & belli-
 guandus frater ei^r. ab admirando
 babylonis depſide ad ȳspaniā missi: q

